

จิตรธรรม: บทบาทของการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ และสื่อเพื่อสันติภาพในชายแดนใต้¹

กุสุมา ภูใหญ่² สมัชชา นิลปัทม์³

(Received: May 9, 2023; Revised: June 16, 2023; Accepted: June 22, 2023)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอบทบาทและศักยภาพของนักสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ แก่นสาระ รูปแบบและเนื้อหาสารของสื่อเชิงสร้างสรรค์เพื่อแปรเปลี่ยนความขัดแย้งและสร้างสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ การวิจัยเชิงคุณภาพนี้ใช้ระเบียบวิธีการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม กลุ่มผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย เยาวชน ศิลปิน นักออกแบบ นักสื่อสาร และนักกิจกรรมทางสังคมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

ผลการวิจัยพบว่า ในพื้นที่ที่มีความเคลื่อนไหวด้านการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ที่หลากหลาย เพื่อเปลี่ยนแปลงผลกระทบทั้งในเชิงบวกและลบที่เกิดขึ้นกับปัจเจกบุคคลและชุมชนอันเป็นผลมาจากความขัดแย้ง มีการพูดคุยถกเถียงและแสวงหาความร่วมมือในการลดผลกระทบเชิงลบจากความขัดแย้ง และเพิ่มศักยภาพของบุคคลให้เติบโตทั้งทางกายภาพ อารมณ์ ทศนคติต่อความขัดแย้ง

---

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การสื่อสารเชิงสร้างสรรค์เพื่อการสร้างความเข้าใจในสังคมพหุวัฒนธรรมและสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้” (2565) ภายใต้แผนวิจัยเรื่อง “การพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยสร้างนวัตกรรมในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมตามแนวทางสันติสุขเพื่อความมั่นคงอย่างยั่งยืน” มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี โดยได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ คณะวิทยาการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
E-mail: kusuma.k@psu.ac.th (First Author)

³ อาจารย์ ดร. สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ คณะวิทยาการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
E-mail: samatcha.n@psu.ac.th (Corresponding Author)

เพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาในกระบวนการสร้างสันติภาพ มีการใช้การสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ในการถกทอสายสัมพันธ์ระหว่างผู้คนที่ห่างเหินและสร้างความหวังในอนาคตร่วมกัน ใช้การสื่อสารเพื่อย้ำให้คนในสังคมตระหนักว่า เสรีภาพเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนเฝ้าหา การยอมรับอัตลักษณ์และการเคารพในความแตกต่างเป็นสิ่งที่สังคมสามารถสร้างได้จริงในการสร้างสันติภาพ อย่างไรก็ตาม จินตนาการและการสร้างสรรค์ยังถูกจำกัดโดยโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงโครงสร้างอำนาจซึ่งกลายเป็นปัจจัยกำหนดบทบาทของประชาชนในกระบวนการสร้างสันติภาพ

ข้อเสนอจากงานวิจัยนี้คือ สันติภาพชายแดนภาคใต้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อสังคมส่งเสริมการเปิดพื้นที่แห่งความสร้างสรรค์และพื้นที่ของเสรีภาพในการแสดงออก การให้โอกาสให้ผู้คนในพื้นที่ได้คิดและออกแบบอนาคตของตนเองด้วยความคิดสร้างสรรค์ การหนุนเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างสันติภาพ และสนับสนุนกิจกรรมและแนวทางการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ให้เติบโตและแบ่งบาน

คำสำคัญ: การสื่อสาร สร้างสรรค์ จินตกรรม สันติภาพ จังหวัดชายแดนภาคใต้

Moral Imagination: Roles of Creative Communication and Media for Peace in Thailand's Deep South¹

Kusuma Kooyai² Samatcha Nilaphatama³

Abstract

The article aims to present the roles and potential of creative communicators, essence, form and content of creative media for conflict transformation and peacebuilding in Thailand's deep south. The qualitative research includes interview and focus group discussion methods. The informants consisted of youth, artists, designers, communicators, and social activists.

The research result shows key points for developing the effective creative communication as follows: the creativity in communication to change the positive and negative impacts on individuals and communities affected by violent conflict, peace dialogue and pursuit of the cooperation between people in minimizing the negative impact of conflict and empowering

---

¹ This article is a part of the research "Creative Communication in Multicultural Society for Peacebuilding in the Southernmost Provinces of Thailand" (2022), under the research plan "Development of Southern Border Provinces through Building Innovative Socio-economic Drivers for Sustainable Peace and Security," Prince of Songkla University, Pattani Campus, supported by National Research Council of Thailand.

² Assistant Professor, Ph.D., Department of Communication Arts, Faculty of Communication Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus. E-mail: kusuma.k@psu.ac.th (First Author)

³ Lecturer, Ph.D., Department of Communication Arts, Faculty of Communication Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus. E-mail: samatcha.n@psu.ac.th (Corresponding Author)

individuals to grow physically, emotionally, and attitudes to cope with some changes that may occur over time in the peace-building process. We found that creative activists apply communication strategies with their creative skills to establish relationships among different people. They create a shared hope and enhance people to realize the importance of freedom. Recognition of personal and social identities and respect for difference is essential things for building peace. However, imagination and creativity are still limited by the socio-cultural structure and power structure that persist in this area and are a key factor in determining the viability of people in the peacebuilding process.

The research conclusion leads to the following suggestions: opening the spaces of creativity and the freedom of expression, providing opportunities for people to think and design their future with creativity, encouraging the participation of people in peace process, and supporting creative communication activities.

Keywords: Communication, Creativity, Moral Imagination, Peace, Thailand's Deep South

บทนำ

ความพยายามในการแก้ปัญหาและฟื้นฟูสังคมจากความขัดแย้งรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังคงดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่เหตุรุนแรงปะทุขึ้นในปี พ.ศ. 2547 มีข้อเสนอแนวทางการคลี่คลายความขัดแย้งในหลายมิติจากหลายฝ่าย ทั้งมิติด้านการเมืองการปกครอง การบริหารจัดการของรัฐ ด้านเศรษฐกิจและชีวิตความเป็นอยู่ ด้านการศึกษา ด้านประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม รวมไปถึงด้านการสื่อสาร งานวิจัยและข้อเสนอทางวิชาการในห้วงเวลาทศวรรษแรกของสถานการณ์ มุ่งให้ความสนใจไปที่การแสวงหาแนวทางลดความรุนแรงในเชิงกายภาพ การทำความเข้าใจปัญหารากเหง้า การศึกษาจุดอ่อนหรือข้อจำกัดของการบริหารจัดการพื้นที่ ความไม่เป็นธรรมและความเหลื่อมล้ำทางสังคม เน้นอนว่าข้อเสนอแนวทางดังกล่าวส่วนหนึ่งได้ถูกนำมาปรับใช้และส่งผลต่อการคลี่คลายของสถานการณ์ความขัดแย้งรุนแรงในระยะต่อมา ดังจะเห็นได้จากข้อมูลรายงานสถิติเหตุรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ที่ระบุว่า นับตั้งแต่เดือนมกราคม 2547 ถึงเดือนมีนาคม 2566 มีเหตุรุนแรงเกิดขึ้นแล้ว 21,920 ครั้ง ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิต 7,466 คน และผู้ได้รับบาดเจ็บ 13,853 คน แต่เมื่อพิจารณาข้อมูลเหตุการณ์จำแนกเป็นรายปี พบว่า นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 มีเหตุรุนแรงจำนวน 1,791 เหตุการณ์ และมีแนวโน้มลดลงเป็นลำดับอย่างต่อเนื่องเป็นจำนวน 158 เหตุการณ์ในปี พ.ศ. 2565 (Deep South Watch, 2023)

แนวโน้มเหตุการณ์รุนแรงที่ลดลงดังกล่าว นักวิชาการมองว่าเป็นผลจากบรรยากาศทางการเมืองที่มีการส่งสัญญาณการเจรจาพูดคุยอย่างชัดเจน นับตั้งแต่มีการลงนามฉันทามติทั่วไปว่าด้วยกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพ (General Consensus on Peace Dialogue Process) ระหว่างฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายกลุ่มบีอาร์เอ็น (BRN – Barisan Revolusi Nasional Melayu) เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2556 ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย และการเปิดพื้นที่การสื่อสารให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมและส่งเสียงเรียกร้องการแสวงหาทางออกจากความขัดแย้งด้วยวิธีการไม่ใช้ความรุนแรง มาตั้งแต่ก่อนหน้านั้นนับตั้งแต่ห้วงต้นของทศวรรษ 2550 เป็นต้นมา ดังจะเห็นได้จากการ

รวมตัวขององค์กรภาคประชาสังคมในการทำงานด้านสันติภาพ การแสดงออกทางความคิดและอัตลักษณ์ที่หลากหลายผ่านกิจกรรมและการสื่อสารสาธารณะอย่างต่อเนื่อง ประชาชนในพื้นที่ที่มีบทบาทเป็นผู้สื่อสารที่ตื่นตัว และการเกิดขึ้นของสื่อภาคพลเมืองและนักสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ (Peace Survey Academic Network, 2020; 2021; Kooyai et al., 2020; Nilaphatama, 2020)

การศึกษาปรากฏการณ์และบทบาทของการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์เพื่อสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในการวิจัยนี้ได้ใช้กรอบแนวคิดการแปรเปลี่ยนความขัดแย้งและการสร้างสันติภาพของจอห์น พอล เลเดอร์ช (John Paul Lederach) ที่มองว่า “สันติภาพจะเกิดขึ้นได้อยู่ที่การสร้างความสัมพันธ์ที่ถูกต้องและโครงสร้างทางสังคมที่ยอมรับชีวิตของผู้คนและสิทธิมนุษยชน การแปรเปลี่ยนความขัดแย้งเปรียบเสมือนการเดินทางเพื่อแสวงหากระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มุ่งสร้างหรือฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนและชุมชนให้เข้มแข็ง” (Lederach, 2003)

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้พิจารณาถึงแนวทางหนึ่งในการแปรเปลี่ยนความขัดแย้งเพื่อให้สังคมหลุดพ้นจากวัฏจักรของความรุนแรงด้วยแนวคิด Moral Imagination หรือ “จินตธรรม” (ผู้เขียน)¹ ของ Lederach อันได้แก่ ความสามารถในการจินตนาการถึงตัวเองในเครือข่ายความสัมพันธ์ที่มีฝ่ายตรงข้ามรวมอยู่ด้วยความสามารถในการยอมรับความซับซ้อนและค้นหาทางออกที่ไม่ได้ยึดติดอยู่เพียงคู่ขัดแย้งสองขั้ว (ที่เรียกว่าความสนใจใคร่รู้ที่ขัดกัน (Paradoxical Curiosity) การมีความเชื่อและแสวงหาแนวทางการแสดงออกเชิงสร้างสรรค์ รวมไปถึงการยอมรับความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นหากต้องเผชิญกับสิ่งที่ไม่รู้ในอาณาบริเวณของความรุนแรง (Lederach, 2005)

การแสดงออกเชิงสร้างสรรค์ (Act of Creativity) ของศิลปิน นักออกแบบ นักกิจกรรมทางสังคม นักสื่อสารและเยาวชนในพื้นที่จังหวัด

---

¹ บทความนี้ ผู้เขียนเลือกใช้คำว่า “จินตธรรม” ในความหมายของ Moral Imagination ซึ่งประกอบด้วยคำว่า “จินต” (Imagination) และ “ธรรม” (Moral) อันแสดงถึงการให้น้ำหนักที่คำว่า Imagination ของ Lederach ที่เล็งเห็นถึงจินตนาการของมนุษย์และความสามารถในการสร้างสรรค์ในฐานะที่เป็นเครื่องมือนำพาเราออกจากวังวนของความขัดแย้งที่หมายรวมถึงคู่ขัดแย้งเอาไว้ด้วย

ชายแดนภาคใต้ จะมีบทบาทในการสร้างจินตนาการใหม่ของผู้คนที่มีความสัมพันธ์ และก้าวพ้นกับดักมุมมองความขัดแย้งแบบแบ่งขั้วได้อย่างไร การสื่อสารเชิงสร้างสรรค์จะช่วยให้ผู้คนในสังคมที่มีความขัดแย้งสามารถ“มองเห็น เข้าใจ และตอบสนอง” (Lederach, 1997) ต่อปัญหาและกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่กำลังดำเนินอยู่หรือไม่ ในบทความนี้จะนำเสนอถึงจินตกรรม บทบาทและศักยภาพของนักสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ในการแสดงออกทางความคิด อัตลักษณ์ และมุมมองต่อปัญหา ผ่านแก่นสาระ (Essence) รูปแบบ (Form) และช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย รวมทั้งข้อจำกัดทั้งเชิงโครงสร้างและเชิงประเด็นที่กำลังเผชิญ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาจินตกรรม บทบาทและศักยภาพของนักสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้
2. เพื่อศึกษาแก่นสาระ รูปแบบ และแนวทางการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์เพื่อปรับเปลี่ยนความขัดแย้งและสร้างสันติภาพ

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยนี้ใช้ 2 แนวคิดหลักเป็นแนวทางในการศึกษา คือ แนวคิดการปรับเปลี่ยนความขัดแย้งและสร้างสันติภาพ (Conflict Transformation and Peacebuilding) และแนวคิดการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์เพื่อสันติภาพ (Creative Communication for Peace) ดังนี้

1. แนวคิดการปรับเปลี่ยนความขัดแย้งและการสร้างสันติภาพ

หากเรามองความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ต้องแก้ไข คำถามก็คือ เรากำลังมองความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้คือปัญหาในมิติใด และปัญหานั้นสามารถลดหรือคลี่คลายได้หรือไม่ หรือหากเรามองความขัดแย้งในเชิงกลไกที่ประกอบด้วยปัจจัยหรือเงื่อนไขอันหลากหลาย การใช้วิธีการเชิงการบริหารจัดการจะสามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาในระยะยาวได้หรือไม่ คำถามเหล่านี้

เมื่อใช้แนวคิดของ Lederach ที่ว่า ความขัดแย้งนั้นไม่ได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญหรือด้วยปัจจัยหยาบ ๆ แต่ความขัดแย้งนั้นเกิดขึ้นอย่างมีเหตุผลและซับซ้อน ดังนั้น เราจึงควรสร้างความสัมพันธ์ที่ถูกต้องด้วยการปรับเปลี่ยนมุมมองต่อความขัดแย้งให้เป็นเรื่องธรรมดาของความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่อาจเกิดขึ้นได้ และมันสามารถเป็นปัจจัยขับเคลื่อนไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์ (Constructive Change) ที่ก้าวข้ามการแก้ปัญหาเฉพาะประเด็นได้ (Lederach, 2003)

แล้วจะอย่างไรถึงจะแปรเปลี่ยนจากการทำลายไปสู่การสร้างสรรค์ได้ Lederach จึงเสนอว่า ก่อนอื่นเราควรปรับมุมมองต่อความขัดแย้งว่าคือ “โอกาส” เสียก่อน โอกาสในการแก้ปัญหาและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง นักทำงานด้านสันติภาพควรพยายามสร้างความสามารถใน “การมองเห็น เข้าใจ และตอบสนอง” ต่อปัญหาในบริบทของความสัมพันธ์และกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่กำลังดำเนินอยู่ (การวิเคราะห์เงื่อนไขของการเกิดความขัดแย้ง) จากนั้นควรมีบทบาทในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการผสมผสานความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน สร้างปฏิสัมพันธ์แบบต่อหน้า (Face-to-face Interactions) ลดการสื่อสารที่อ่อนแอและเสริมสร้างความเข้าใจ พัฒนาศักยภาพในการแสดงออกทางความคิดและอัตลักษณ์ของผู้คน (การสร้างพื้นที่การสื่อสาร-ผู้เขียน) พยายามหนุนเสริมกระบวนการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ (Creative Platform) รวมไปถึงการจัดโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสังคม การเมือง เศรษฐกิจและวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นในระยะยาว (Lederach, 1997)

Lederach ยังขยายความอีกว่า ความเข้าใจเรื่องการแปรเปลี่ยนความขัดแย้งที่พยายามก้าวข้ามการมุ่งแต่เพียงจะแก้ปัญหาในประเด็นย่อย ๆ นั้น จำเป็นจะต้องมีมิติในการทำความเข้าใจที่หลากหลาย ทั้งมิติบุคคล มิติความสัมพันธ์ มิติโครงสร้าง และมิติวัฒนธรรม กล่าวคือ

- มิติบุคคล เป็นการมุ่งเปลี่ยนแปลงผลกระทบทั้งในเชิงบวกและเชิงลบที่เกิดขึ้นกับปัจเจกบุคคลอันเป็นผลจากความขัดแย้ง ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาควรหันมาพูดคุย ถกเถียงและแสวงหาความร่วมมือในการลด

ผลกระทบในเชิงลบที่เกิดจากความขัดแย้งและเพิ่มศักยภาพของบุคคลให้เติบโตทั้งในเชิงกายภาพ อารมณ์ การรับรู้ต่อความขัดแย้ง และจิตวิญญาณ

- มิติความสัมพันธ์ เราควรทำความเข้าใจถึงพื้นที่ของความสัมพันธ์และการสื่อสารระหว่างผู้คน และผลกระทบที่ความขัดแย้งกระทำต่อพื้นที่ความสัมพันธ์นั้น เราควรมองถึงความตึงเครียดที่เกิดจากประเด็นความขัดแย้งต่าง ๆ ว่ามันทำให้ผู้คนรับรู้ความขัดแย้งนั้นอย่างไร ผู้คนจะมีความหวังในอนาคตได้หรือไม่ และจะอย่างไรจึงจะลดปัญหาของข้อจำกัดด้านการสื่อสารและเพิ่มพูนความเข้าใจร่วมกัน อันจะนำไปให้ผู้คนก้าวพ้นความหวาดกลัว

- มิติเชิงโครงสร้าง มุมมองนี้ให้ความสำคัญไปที่การทำความเข้าใจสาเหตุและเงื่อนไขของความขัดแย้ง ตลอดจนแบบแผนของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมที่ผลักดันให้เกิดความรุนแรง จะทำอย่างไรจึงจะสร้างกลไกแบบสันติวิธีที่ลดความรู้สึกเป็นศัตรู และหนุนเสริมโครงสร้างที่ทำให้คนเข้าถึงความจำเป็นขั้นพื้นฐานของมนุษย์ (ความเป็นธรรม) และเข้าถึงการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

- มิติวัฒนธรรม การแปรเปลี่ยนความขัดแย้งในมิตินี้สนใจว่าความขัดแย้งส่งผลกระทบต่อแบบแผนทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนอย่างไร และผู้คนตอบสนองมันอย่างไรเพื่อรับมือกับความขัดแย้งนั้น

จากข้อเสนอดังกล่าว หากพิจารณาด้วยกรอบแนวคิดด้านการสื่อสาร จะเห็นได้ว่า การสื่อสารถือเป็นกลไกหนึ่งที่สำคัญในกระบวนการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกนี้ ที่จะก่อให้เกิดคุณภาพของความสัมพันธ์ของผู้คน ชุมชน และระบบสังคมต่าง ๆ ซึ่งในงานวิจัยนี้ได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษา

2. แนวคิดการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์เพื่อสันติภาพ

การสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ เป็นกระบวนการคิดและวิธีการแสดงออกเพื่อส่งสารไปยังผู้รับสารได้อย่างถูกต้อง สมบูรณ์และบรรลุเป้าหมาย ผ่านข้อความ ภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว สีลายเส้น วัตถุ การจัดองค์ประกอบ และ

พฤติกรรมการแสดงออก ทุกสังคมต้องการคนที่มีความคิดสร้างสรรค์เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีกว่าและก้าวหน้า (Pink, 2006)

ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางและใช้ได้หลายมิติ ซึ่งรวมถึงแนวทางการสร้างสันติภาพด้วย ความคิดสร้างสรรค์แสดงบทบาทสำคัญในความพยายามที่จะสร้างสันติภาพผ่านรูปแบบต่าง ๆ ไม่เพียงเป็นบทบาทของการแสดงออกทางวัฒนธรรมและศิลปะในการสร้างสันติภาพเท่านั้น แต่รวมถึงแนวทางการต่อต้านอำนาจที่กดขี่อย่างสร้างสรรค์ด้วย เช่น อำนาจของความรุนแรง อำนาจทางกฎหมายหรืออำนาจทางวัฒนธรรม ความคิดสร้างสรรค์ในวิถีทางที่ผู้คนพยายามฟื้นฟูตัวตนอย่างมีจินตนาการ ขนบธรรมเนียมประเพณี หรือเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่นำมาใช้เพื่อสนับสนุนการสร้างสังคมที่กลมเกลียวและสันติ การสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมสามารถสร้างและดำรงรักษาได้โดยผ่านวัฒนธรรมและศิลปะ เช่นเดียวกับการสร้างความยุติธรรมในสังคม (Bräuchler, 2022)

ความเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดความคิดสร้างสรรค์กับการสร้างสันติภาพดังกล่าว ถูกขยายความให้เด่นชัดมากขึ้นในงานของ John Paul Lederach ที่ชื่อว่า The Moral Imagination. The Art and Soul of Building Peace¹ เขามองว่า จินตธรรม (Moral Imagination) จำเป็นต้องอาศัยความสามารถในการจินตนาการถึงตัวเองในเครือข่ายความสัมพันธ์ที่มีฝ่ายตรงข้ามรวมอยู่ด้วย ความสามารถในการยอมรับความซับซ้อนและค้นหาทางออกที่ไม่ได้ยึดติดอยู่เพียงคู่ขัดแย้งสองข้าง ที่เรียกว่าความสนใจใคร่รู้ที่ขัดกัน (Paradoxical Curiosity) การมีความเชื่อและแสวงหาแนวทางการแสดงออกเชิงสร้างสรรค์ รวมไปถึงการยอมรับความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นหากต้องเผชิญกับสิ่งที่เราไม่รู้ในอาณาบริเวณของความรุนแรง (Lederach, 2005)

¹ หนังสือเรื่องนี้ได้แปลเป็นภาษาไทยในชื่อว่า “The Moral Imagination พลังธรรมแห่งจินตนาการ: ศิลปะและวิญญาณการสร้างสันติภาพ” โดย สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล. ดู จอห์น พอล เลเดอร์ช. (2555). The Moral Imagination [พลังธรรมแห่งจินตนาการ: ศิลปะและวิญญาณการสร้างสันติภาพ]. (สตีฟ ชันติวรพงศ์, ผู้แปล, โคทม อารียา, บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.

ประเด็นสำคัญของจิตรกรรมของ Lederach ที่การวิจัยนี้นำมาใช้เป็นแนวทางศึกษาก็คือ (1) การพัฒนาความสามารถในการรับรู้สิ่งทั้งหลายได้ลึกซึ้งและไปไกลกว่าที่ตาเห็น ที่เรียกว่า การปลุกให้ตื่น (Awakening) (2) ความสามารถที่จะทำให้สิ่งใหม่ก่อเกิด และการเกิดของสิ่งนั้นนั่นเองที่เปลี่ยนโลกและวิธีเห็นสิ่งต่าง ๆ ของเรา และ (3) จิตรกรรมที่ก้าวพ้นจากความคับแคบ การมองอย่างสายตาสั้นหรือให้พ้นจากทางตันที่ถูกกำหนดโดยโครงสร้าง จิตรกรรมได้บุกเข้าไปในดินแดนใหม่ ๆ ปฏิเสธการถูกผูกมัด และทำให้เรื่องที่ยังปัจจุบันยังจินตนาการไปไม่ถึงได้เคลื่อนไหว “นวัตกรรมอย่างสร้างสรรค์ไม่สามารถทำให้เกิดทางออกของปัญหาอย่างรวดเร็วแต่มันช่วยเอื้ออำนวยให้เกิดการเดินทางไปสู่การเปลี่ยนแปลงและความรู้สึกที่ว่าเราทุกคนคือมนุษย์เฉกเช่นเดียวกัน” (Lederach, 2005)

สำหรับรูปธรรมของการนำแนวคิดเรื่องความสร้างสรรค์มาใช้ในการสร้างสันติภาพนั้น นักทางด้านสันติภาพและนักสื่อสารให้ความสนใจแนวทางที่ผู้คนในระดับชุมชนได้พยายามในการธำรงรักษาสันติภาพและเสถียรภาพทางสังคม เช่น งานศึกษาในอินโดนีเซียที่นักมานุษยวิทยาที่ศึกษาประเด็นการสร้างสันติภาพ เห็นปรากฏการณ์ของกลุ่มแก๊ง (Gangsters หรือ Preman ในภาษาอินโดนีเซีย) ได้ปรับบทบาทตนเองให้เป็นนักกิจกรรมทางสังคมในเขตสุลาเวสี กาลิมันตันและชาว ชาวบ้านได้ปรับเปลี่ยนประเพณีให้สามารถดึงผู้อพยพเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนในเขตโมลุกกะได้ หรือการเกิดชุมชนออนไลน์ที่ทำงานรับมือกับการสร้างประทุษวาจา (Hate Speech) หรือความเกลียดชังต่อกัน หรือแม้แต่กระแสการต่อต้านนโยบายของรัฐบาลผ่านกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ของวัฒนธรรมไซน์ (Zine) ในเกาะบาห์ลี เป็นต้น (Bräuchler, 2022)

จากแนวคิดและกรณีศึกษาดังกล่าวข้างต้นจึงนำมาสู่คำถามที่ว่า กิจกรรมการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ได้นำพาผู้คนไปสู่ห้วงเวลาของการบ่มสร้างจิตรกรรมได้หรือไม่ การแสดงออกเชิงสร้างสรรค์จะสามารถเอื้ออำนวยให้ฝ่ายต่าง ๆ ในความขัดแย้งสามารถที่จะจินตนาการถึงบางสิ่งบางอย่างที่จะเป็นรากฐานของสิ่งท้าทายหรือข้อจำกัดของโลกความเป็นจริง (ความขัดแย้ง-ผู้วิจัย) เพื่อให้สามารถสร้างสิ่งที่

เป็นไปได้ให้สามารถทำให้เป็นจริงได้หรือไม่ เราจะทำอะไรให้ผลงานสร้างสรรค์เป็นกุญแจที่ไขไปสู่การฟื้นฟูความสัมพันธ์และอนาคตที่สันติสุขร่วมกัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม

1. การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เพื่อศึกษาบทบาทและศักยภาพของประชาชนในการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและสร้างสันติภาพ โดยมีกลุ่มเป้าหมายได้แก่ ศิลปิน แห่ง Patani Artspace ดารานายู (Muslimited) กลุ่มนักร้องแบบ Subper และนักกิจกรรมทางสังคม The Looker ซึ่งเป็นกลุ่มที่ผลิตผลงานสร้างสรรค์ ได้แก่ งานศิลปะ งานออกแบบ งานผลิตสื่อและงานสื่อสารสาธารณะ มีการทำงานเชิงสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่องและเป็นที่รับรู้ของสาธารณะทั้งในระดับชุมชน ท้องถิ่น ประเทศและนานาชาติ และมีการเผยแพร่ผลงานสร้างสรรค์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (ยูทูบ เฟสบุ๊กเพจ อิน스타그램 หรือเว็บไซต์) ระหว่างเดือน สิงหาคม - ตุลาคม 2564

2. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ 1) กลุ่มนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัยฟาฏอนีและมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี) จำนวน 30 คน ในเดือน ธันวาคม 2563 2) กลุ่มศิลปิน นักร้องแบบสร้างสรรค์ ผู้ผลิตสื่อสารคดี นักสร้างสรรค์เนื้อหาในสื่อออนไลน์ และกลุ่มนักกิจกรรมทางสังคม จำนวน 10 คน ระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2564 - พฤษภาคม 2565

ผลการวิจัย

1. จินตกรรม บทบาท และศักยภาพของผู้คนในการสื่อสาร เชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

การวิจัยนี้อาศัยกรอบแนวคิดการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์เพื่อสันติภาพ
ในฐานะเป็นช่องทางที่นำพาผู้คนไปสู่ห้วงเวลาของการบ่มสร้าง “พลังแห่งจิตร-
กรรม” ซึ่งเอื้ออำนวยให้ฝ่ายต่าง ๆ ในความขัดแย้งสามารถจินตนาการถึงอะไร
บางอย่างที่จะเอาชนะข้อจำกัดของโลกความเป็นจริง จนสามารถแปรเปลี่ยน
ความขัดแย้งและสร้างสันติภาพ บทบาทและศักยภาพของศิลปินและนักสื่อสาร
เชิงสร้างสรรค์มีดังนี้

1.1 พลังแห่งจิตรกรรม: บทบาทการสะท้อนความจริงของชีวิตประจำวัน
ที่ผู้คนกำลังเผชิญ การยื่นหยัดทางอัตลักษณ์ และการเรียกร้องสังคมให้เปลี่ยนแปลง

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นถึงพลังของความคิดและความสร้างสรรค์ของ
ศิลปินและนักสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ในการพัฒนาความสามารถในการสร้างการ
รับรู้ปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของผู้คนได้อย่างลึกซึ้งและไปไกลกว่าที่ตา
เห็น ดังที่ Lederach เรียกว่า “การปลุกให้ตื่น” (Awakening) (Lederach,
2005) เห็นได้จากบทบาทการสื่อสารอัตลักษณ์และความรู้สึกนึกคิดของเยาวชน
มลายูปาตานีของกลุ่มดารานาย (Muslimited)¹ การเปิดพื้นที่ศิลปะเพื่อ
สะท้อนการหยั่งเห็น การขบคิดถึงปัญหาและชะตากรรมของผู้คนในพื้นที่ความ
ขัดแย้งของ Patani Artspace² และการสร้างสรรค์กิจกรรมฟื้นคืนชีวิต
สาธารณะของชุมชนในนามกลุ่ม The Looker³

อัตลักษณ์มลายูและจินตนาการของเยาวชนที่มีต่อสังคมจังหวัด
ชายแดนภาคใต้ได้สะท้อนผ่านผลงานสร้างสรรค์ของ “ดารานาย” ซึ่งเป็น
กลุ่มเยาวชนในจังหวัดนราธิวาสที่รวมตัวกันจากความสนใจผลิตศิลป์วิดีโอและ

---

¹ ดูตัวอย่างผลงานของกลุ่ม เนื้อหาสาร รูปแบบการนำเสนอ และการมีส่วนร่วมของสาธารณะเพิ่มเติมได้ที่
Muslimited, https://www.facebook.com/muslimited/?locale=th_TH

² ดูตัวอย่างผลงานสร้างสรรค์ กิจกรรม และเครือข่ายของกลุ่มเพิ่มเติมได้ที่ Patani Artspace,
<https://www.facebook.com/PataniArtspaceArtMuseum>

³ ดูตัวอย่างกิจกรรม เครือข่ายความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของสาธารณะเพิ่มเติมได้ที่ The Looker,
https://www.facebook.com/saiburilooker/?locale=th_TH

ภาพยนตร์สั้นเรื่องราวของพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เผยแพร่ในยูทูบ (Youtube) จนเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในกลุ่มเยาวชนในพื้นที่ อับดุลฮาฟิส นาเยาะ หรือ “บิกบอส” ทายาทเจ้าของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ชื่อ อัดดีนียาตุลอิสลามียะห์ อ.บาเจาะ จ.นราธิวาส ได้ชักชวนนักเรียนมาร่วมสร้างสรรค์ในชั่วโมงกิจกรรมด้วยการทำภาพยนตร์สั้น ต่อมาเมื่อเริ่มเผยแพร่ในยูทูบด้วยเรื่อง “มะแอเพื่อนฉัน” ในปี พ.ศ. 2559-2561 ก็ได้รับความนิยมอย่างมากเนื่องจากเป็นงานที่มีเอกลักษณ์ทั้งการใช้ภาษามลายูถิ่นเป็นภาษาหลัก พร้อมคำแปลภาษาไทย เรื่องราวที่เป็นประสบการณ์ของวัยรุ่นวัยเรียน มุมมองต่อเหตุการณ์ปัจจุบันผ่านวิธีการเล่าเรื่องแบบมุขตลก ความขบขัน และสาระ แง่คิดตอนท้าย เช่น การถือศีลอดในเดือนรอมฎอนของวัยรุ่น ความผูกพันในครอบครัวเมื่อต้องไปทำงานต่างถิ่น หรือมิตรภาพของเพื่อน

ในปี พ.ศ. 2559 ดารานายูสามารถคว้ารางวัล Youtube NextUp ต่อมาได้รับรางวัล Youtube Creator for Change ในปี พ.ศ. 2561 ได้รับคัดเลือกเป็นตัวแทนประเทศไทย เผยแพร่ไปสู่เครือข่ายอยู่ทั่วโลกในฐานะ Youtuber ที่ทำสื่อเพื่อสังคม จากภาพยนตร์สั้นเรื่อง “พาระเบิดมารีปาว” (Muslimited, 2018; Daranayu 1, Personal Communication, February 1, 2022) บทบาทของเยาวชนกลุ่มดารานายูนี้แสดงถึงความพยายามในการแสวงหาพื้นที่ใหม่ของการแสดงออกทางอัตลักษณ์ จินตนาการใหม่ต่อสังคมที่เคยถูกปิดกั้นด้วยความรุนแรงและที่พวกเขาเป็นส่วนหนึ่งด้วย

อีกพื้นที่ของ “การปลูกให้ต้น” ได้ปรากฏตัวผ่านการนำเสนอผลงานศิลปะที่จุดประกายให้สาธารณะหยั่งเห็น “ความดี ความงามและความจริง” เกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ “Patani Artspace” หอศิลป์เอกชนในจังหวัดปัตตานี จุดมุ่งหมายของการก่อตั้ง คือ เพื่อให้จังหวัดชายแดนภาคใต้มีแกลอรีเพื่อแสดงผลงานศิลปะ พื้นที่ของกิจกรรมทางสังคม พื้นที่ของการบ่มเพาะศิลปินรุ่นใหม่ ผลงานหลายชิ้นสะท้อนอัตลักษณ์ของชาวมลายูปาตานีอย่างแจ่มชัดผ่านพัฒนาการของเนื้อหาในงานศิลปะ ทั้งเรื่องของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และค่อยพัฒนาไปสู่ประเด็นปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ลุ่มลึกและแหลมคม

เช่น ความรุนแรง ความยุติธรรม กระบวนการสันติภาพ เสรีภาพและประชาธิปไตย (Artist 1, Personal Communication, November 9, 2021)

หอศิลป์แห่งนี้ได้รับความสนใจจากผู้มาเยือนทั้งภายในและนอกพื้นที่ รวมถึงชาวต่างประเทศที่ต้องการมาชมผลงานสร้างสรรค์ มาทำความรู้จักพื้นที่ และพบปะพูดคุยกับศิลปินในกลุ่ม Patani Artspace ตัวอย่างกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ที่จัดแสดงในปี พ.ศ. 2565 เช่น นิทรรศการ Artist's Table ซึ่งเป็นนิทรรศการภาพวาดและการจัดแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับมื้ออาหารที่หลากหลาย จากศิลปิน 13 คน (19 มีนาคม 2565) การแสดง Performance Art สะท้อนมุมมองความยุติธรรมและความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ การเปิดห้องเรียนฝึกปฏิบัติการแก่เด็ก เยาวชน และนักศึกษาสาขาวิชาทัศนศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี งานศิลปะและกิจกรรมของ Patani Artspace จึงกลายเป็นพื้นที่ของการสื่อสาร ทั้งการสื่อสารภายในของปัจเจกบุคคลเมื่อได้เสพงานศิลปะ และการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจเจก (Intersubjectivity) หรือระหว่างผู้รับสาร ในขณะที่ผลงานศิลปะมีบทบาทในการสร้างบทสนทนา ข้อถกเถียง และท้าทายจินตนาการใหม่เกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับประเด็นปัญหาในพื้นที่

แม้ว่าเป้าหมายหลักของศิลปินคือการสร้าง 3A คือ งานศิลปะ (Art) ศิลปิน (Artist) และพื้นที่ของการสร้างงานศิลปะ (Art Space) ก็ตาม แต่กลับพบด้วยว่า องค์ประกอบหลักทั้งสามได้ทำหน้าที่ในฐานะของเครื่องมือการสื่อสารต่อสาธารณะอีกด้วย โดยในเริ่มแรก ตัวงานศิลปะได้ทำหน้าที่บอกเล่าเรื่องราวความเป็นไป วิถีชีวิตของท้องถิ่น ในแง่ของความงามและสุนทรีย์ในชีวิตประจำวัน ท่ามกลางความขัดแย้งที่ค่อย ๆ ปะทุขึ้น ในแง่นี้ได้รับความสนใจถึงการพิจารณาพื้นที่ของความขัดแย้งในหลากหลายแง่มุมมากขึ้น รวมถึงการสะท้อนการดำรงอยู่ของอัตลักษณ์และวิถีชีวิตผ่านงานศิลปะให้สาธารณะได้รับรู้ แต่ต่อมาเมื่อเกิดความรุนแรงที่ยืดเยื้อเรื้อรัง ในนามของความมั่นคงและปัญหาโครงสร้างอำนาจบางอย่าง ผลงานสร้างสรรค์กลับเผชิญกับเพดานทางการสื่อสาร ไม่สามารถที่จะสื่อสารได้ในพื้นที่ข่าวสารปกติ แต่งานของศิลปินแห่ง Patani Artspace ได้ทำหน้าที่ชดเชยพื้นที่การสื่อสารเหล่านี้ ผ่านงานศิลปะที่มี

เนื้อหาอันแหลมคม ขณะเดียวกันก็กระแทกจิตใจของผู้ชมงานศิลปะให้เกิดความตระหนักต่อปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาจากความขัดแย้งอันยืดเยื้อนี้ เช่น ประเด็นการซ้อมทรมาน (Torture) ภาพแบบฉบับตายตัวของคนท้องถิ่น (Stereotype) ความสัมพันธ์ทางอำนาจและความเหลื่อมล้ำ รวมถึงการเรียกร้องประชาธิปไตย สิ่งเหล่านี้ ศิลปินสามารถใช้งานศิลปะมาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารต่อสาธารณะได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม ในระยะหลัง ๆ ของเขาค่อยๆ ขยับไปสู่โทน “หม่นมัว” (Dark) มากขึ้นตามสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม (Artist 1, Personal Communication, November 9, 2021)

การใช้ศิลปะในการสื่อสารประเด็นแหลมคมและท้าทายอำนาจของศิลปินแห่ง Patani Artspace สะท้อนถึงบทบาทในการสื่อสารความคิดและอารมณ์ความรู้สึกต่อความอยุติธรรมที่ยังคงมีอยู่ เราจึงเห็นวิธีการสร้างสรรค์ภาพจากล่างขึ้นบนและการขัดขึ้น (Bottom-up Peacebuilding and Resistance) ที่กระตุ้นการรับรู้ของสาธารณะและเรียกร้องการแก้ปัญหาที่เป็นรากเหง้าของความขัดแย้ง (Kent, 2019, as cited in Bräuchler, 2022) ดังตัวอย่างในงานศึกษาการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์เพื่อรำลึกเหตุการณ์การสังหารหมู่ 1965-1966 ในอินโดนีเซียของกลุ่ม Taman 65 หรือ 65 Park ที่ได้จัดแสดงนิทรรศการและกิจกรรมสื่อสารเรื่องราวและความทรงจำของสาธารณะต่อเหตุการณ์เพื่อเผชิญหน้าต่อความเฉยเมยและการยอมรับในความผิดพลาดจากการใช้ความรุนแรงของรัฐต่อประชาชน กิจกรรมดังกล่าวเป็นตัวเร่งปฏิกิริยาในการเชื่อมโยงความแตกต่าง สมาชิกของกลุ่ม Taman 65 ใช้โครงการสร้างสรรค์ต่าง ๆ เพื่อเข้าถึงคนรุ่นใหม่ ได้แก่ นิทรรศการภาพถ่ายและศิลปะ การรื้อฟื้นและการพิมพ์งานเขียนของอดีตนักโทษการเมือง รวบรวมคำให้การของผู้รอดชีวิตจากปี ค.ศ. 1965-1966 การเรียบเรียงเพลง และการจัดคอนเสิร์ตร็อคและฟังก์ “ความสำเร็จของการสร้างสรรค์ภาพจำเป็นต้องต่อสู้เพื่อความยุติธรรมทางสังคม โดยจัดการกับความไม่เท่าเทียมกันเชิงโครงสร้างและความตึงเครียดที่เป็นรากฐานของความขัดแย้ง” (Gready & Robinson, 2014, cited in Bräuchler, 2022)

บทบาทอีกด้านหนึ่งของกลุ่มนักสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ คือ ความสามารถที่จะทำให้สิ่งใหม่ก่อเกิด สิ่งใหม่ที่จะเปลี่ยนโลกและวิธีมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ของเรา (Lederach, 2005) เราเห็นกลวิธีการบอกเล่าของสื่อสร้างสรรค์ที่ได้ศึกษาแตกต่างกันออกไป ในกรณีของ “The Looker” หรือกลุ่มนักเฝ้ามองแห่งเมืองเพื่อสร้างสรรค์สังคม ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2556 จากการรวมตัวของนักกิจกรรมคนรุ่นใหม่ในพื้นที่อำเภอสาวยบุรี จังหวัดปัตตานี โดยชื่อเดิมคือ สายบุรีลูกเกอร์

ภารกิจของ The Looker คือ การเฝ้ามองให้เมืองหรือพื้นที่ที่มีการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยแบ่งการทำงานเป็น 2 ส่วน ได้แก่ การขับเคลื่อนประเด็นเรื่องเด็ก ที่ได้ทำร่วมกับองค์กร Save the Children อีกส่วนหนึ่ง คือ การเปิดพื้นที่สร้างสรรค์ผ่านกิจกรรม ขับเคลื่อนเรื่องเมือง การสนับสนุนคนในพื้นที่ให้ทำกิจกรรมเกี่ยวกับเมืองในประเด็นต่าง ๆ เช่น การทำตลาด การจัดการสถาปัตยกรรมในท้องถิ่น การวางผังเมือง และการวางแผนการท่องเที่ยว

พวกเขาได้ใช้กิจกรรมในพื้นที่ที่ผ่านการคิดสร้างสรรค์และออกแบบมาเป็นอย่างดี ในการทำหน้าที่เป็นเครื่องมือการสื่อสารเพื่อที่จะถักทอสายสัมพันธ์ทางสังคม (Social Bond) ที่เคยมีมาก่อน แต่กลับต้องขาดสะบั้นไปพร้อม ๆ กับสถานการณ์ความขัดแย้งที่ส่งผลให้เกิดความหวาดระแวงต่อกันของผู้คนต่างศาสนาและชาติพันธุ์ จุดเด่นของเครื่องมือในการสื่อสารของพวกเขาก็คือ การรื้อฟื้นวิถีความสัมพันธ์ที่เคยมีอยู่ในชีวิตประจำวัน (Everyday Life) พื้นที่กลับมาใหม่และกลับมามีชีวิตชีวอีกครั้ง (The Looker, Personal Communication, January 18, 2021)

ท่ามกลางสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้และสายสัมพันธ์ที่ห่างเหินของผู้คน บทบาทของนักสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ทั้งสามกลุ่มแสดงถึงพลังแห่งจิตธรรมที่มีคุณลักษณะของการก้าวพ้น คือ ก้าวพ้นจากความคับแคบ ก้าวพ้นจากมุมมองหรือหนทางปิดตันที่ถูกกำหนดโดยความรุนแรงเชิงโครงสร้าง จิตธรรมและความสร้างสรรค์ได้นำผู้คนไปสู่ดินแดนใหม่ ๆ และทำให้เรื่องที่เราปัจจุบันเราจินตนาการไปไม่ถึงได้เคลื่อนตัว (Lederach, 2005)

1.2 บทบาทการโอบอุ้มผู้คนชายขอบให้ได้รับการดูแล

ในขณะที่คนทำงานศิลปะในพื้นที่ซึ่งประสบปัญหาไม่ต่างกันนัก โดยเฉพาะสถานะที่คนในท้องถิ่นถูกตีตรา (Labeling) จนกลายมาเป็นภาพแบบฉบับตายตัว (Stereotype) จนเป็นมุกตลกร้ายอันขมขื่น เช่น การล้อเลียนคนจากสามจังหวัดว่า “พระระเบิดมาด้วยรีเปล่า” กลุ่ม “ดารานาญ” หรือ Muslimited กลับใช้เครื่องมือการสื่อสารสมัยใหม่อย่างหนังสือและยูทูบ ในการสื่อสารด้วยโดยอาศัยความขบขันที่เป็น “ตลกร้าย” เช่นนี้ ย้อนแทงสวนให้ผู้คนที่คิดผ่านกลยุทธ์ “บันเทิงเชิงสาระ” (Edutainment) อันเป็นส่วนผสมของการให้ความรู้ให้การศึกษา ควบคู่ไปกับความสนุกสนานบันเทิง งานสื่อสารของพวกเขาได้ท้าทายสังคมสองระลอกใหญ่ ระลอกแรกคือการเล่นกับภาพจำในด้านลบที่คนส่วนใหญ่มีต่อคนจากสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ระลอกที่สองคือการสื่อสารในห้วงของการระบาดของ COVID – 19 ที่ระบาดอย่างหนักหน่วงในพื้นที่ บทบาทของพวกเขาคือการสื่อสารเพื่อที่จะโอบอุ้มผู้คนชายขอบที่ไม่ได้รับการดูแลอย่างดีพอ ให้ได้รับการบริการด้านสาธารณสุขเหมือน ๆ กับสมาชิกคนอื่น ๆ ในสังคม เช่น แรงงานที่เข้าไปทำงานในมาเลเซียแล้วก็กลับมาในหมู่บ้านแต่กลับถูกรังเกียจ พวกเขาได้ใช้อารมณ์ขันในการล้อประโลมผู้คน ในขณะเดียวกันก็ให้ความรู้ให้แนวปฏิบัติที่ถูกต้องผ่านการทำงานอย่างใกล้ชิดกับบุคลากรด้านสาธารณสุขซึ่งมีส่วนอย่างมากในการลดความตึงเครียดทางสังคมในขณะนั้น (Daranayu 1, Personal Communication, February 1, 2022)

1.3 บทบาทการสร้างพลังเชิงสร้างสรรค์

กลุ่มนักร้องแบบรุ่นใหม่ Subper มีผลงานการออกแบบอัตลักษณ์สินค้าและการสร้างตราสินค้า Subper ได้ตอบสนองการเติบโตของธุรกิจและองค์กรในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พวกเขามีความพยายามอย่างยิ่งที่จะใช้งานศิลปะและการออกแบบให้ผู้รับสารสามารถที่จะเข้าถึงได้ง่าย ขณะเดียวกันก็พยายามที่จะสอดแทรกอัตลักษณ์ศาสนา วัฒนธรรมความเป็นท้องถิ่นให้มีความร่วมสมัยมากขึ้น สื่อสารกับคนรุ่นใหม่ได้มากขึ้น ทั้งยังมุ่งไปที่การพัฒนาศักยภาพในการสร้างชุมชนนักวิชาชีพรุ่นใหม่อีกด้วย ผลงานของกลุ่ม Subper ที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ได้แทรกซึมอย่างแนบเนียนผ่านการออกแบบตราสินค้า

(Brand) ของหลายธุรกิจในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ผ่านการคิดมาอย่างเป็นระบบ ทำให้เอกลักษณ์เหล่านี้กลมกลืนอยู่ในชีวิตประจำวันโดยไม่รู้ตัว ซึ่งมีส่วนให้สังคมมองอัตลักษณ์กลายเป็นเรื่องธรรมดาสามัญ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าแนวทางของกลุ่มนักออกแบบรุ่นใหม่ในพื้นที่เหล่านี้ คือ การทำงานผ่านพลังอำนาจอีกรูปแบบหนึ่งที่เรียกว่า Soft Power อีกด้วย “ตลอดระยะเวลา 1 ปีที่ผ่านมา เราให้ความสำคัญในงานออกแบบที่เท่ ทันสมัย พร้อมทั้งยังคงการสื่อสารที่ชัดเจนและมีความหมาย (Cool & Communicative)” (Graphic Designer 1, Personal Communication, November 24, 2021)

ทั้งนี้ การรวมกลุ่มของพวกเขาอาจไม่ได้หมายถึงการรวมกลุ่มเพื่อทำงานสร้างสรรค์เพียงอย่างเดียว แต่หมายถึงการพัฒนาไปสู่ชุมชน - สมาคมของนักวิชาชีพด้านการออกแบบในพื้นที่ซึ่งจะมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้นในอนาคต

การศึกษาบทบาทของศิลปินและนักสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ทั้งสี่กลุ่มนี้ แม้จะมีความแตกต่างกันในแนวทางและรูปแบบการสร้างสรรค์ แต่ก็เห็นจุดร่วมคือการรักษาอัตลักษณ์ของตนให้เป็นที่ยอมรับของสังคมและยังได้ทำหน้าที่เชื่อมโยงกับชุมชนในหลายระดับ ตั้งแต่ระดับผู้นำระดับบน ระดับกลาง ไปจนถึงระดับรากหญ้า พัฒนาการทางวัฒนธรรมและการต่อรองเชิงอัตลักษณ์ที่เป็นพลวัตดังกล่าวเป็นรูปแบบหนึ่งของความคิดสร้างสรรค์ (Bräuchler, 2022) และทำหน้าที่คล้ายดัง “แมงมุม” ที่ Lederach (1997) กล่าวว่ามันจะเป็นดังตัวเชื่อมร้อยความสัมพันธ์ต่าง ๆ ของผู้คนในสังคม ทั้งในเชิงประเด็น ผลประโยชน์และความต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทบาทของนักสื่อสารเชิงสร้างสรรค์

Voice ส่งเสียงเรียกร้องให้ดีขึ้น

Advocate ให้ความรู้แก่สังคม

Awareness สร้างความตระหนักต่อสาธารณะ

Social Bond ถักทอสายสัมพันธ์ทางสังคม

Edutainment สื่อสารความรู้อย่างเพลิดเพลิน

Simplification สื่อสารเรื่องซับซ้อนให้เข้าใจได้ง่าย

Local Identity ทำงานบนฐานของอัตลักษณ์ท้องถิ่น

ภาพที่ 1 บทบาทของนักสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ชายแดนใต้

1.4 ศักยภาพของคนรุ่นใหม่ในการเสริมสร้างความเข้าใจ

เยาวชนคนหนุ่มสาวเป็นวัยแห่งความแสวงหา มีความฝันและจินตนาการ แต่สำหรับเยาวชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่พวกเขาเติบโตมาพร้อมกับการรับรู้ถึงความขัดแย้งรุนแรงในพื้นที่ที่ดำเนินมากกว่า 18 ปีนี้ ยิ่งพวกเขามองเห็นตัวเองและบ้านเกิดของเขอย่างไร ผลการศึกษาพบว่าเยาวชนคนหนุ่มสาวตระหนักในศักยภาพของตนเอง พวกเขามองเห็นตัวเองว่าเขาเป็นคนจังหวัดชายแดนภาคใต้ เขาคือมลายู/จีน/ไทย เขาคือมุสลิม/พุทธ พวกเขามองเห็นเพื่อนต่างชาติพันธุ์และศาสนา พวกเขามองเห็นเพื่อนที่มีเพศสภาพที่หลากหลายและอาจจะแตกต่างจากเขา และพวกเขาก็รู้ว่าเขาจะจัดการกับช่องว่างของความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนที่แตกต่างหลากหลายได้อย่างไรผ่านการสื่อสารด้วยภาษาและวัฒนธรรม พวกเขาแสวงหาวิถีชีวิตที่ปกติสุขและไลฟ์สไตล์ที่หมุนไปพร้อมกับโลกภายนอก พวกเขาต้องการอนาคตในการศึกษาและอาชีพการงานที่ดี และพวกเขาพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความเข้าใจด้วยการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์

ศักยภาพของคนรุ่นใหม่ในงานวิจัยนี้พบ คือ 1) ความสามารถในการส่งสารเชิงบวก (Positive Message) ไปสู่สาธารณะผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ กิจกรรมทางสังคม ภาพยนตร์/คลิปสั้น และการแสดงผลงานสร้างสรรค์และศิลปะ 2) ความสามารถในการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ แสวงหารูปแบบใหม่ ๆ 3) ความสามารถในการสร้างเครือข่าย แสวงหาเพื่อนร่วมทางสันติภาพ

ศักยภาพคนรุ่นใหม่นี้เป็นการแสดงถึงพลังของความคิดสร้างสรรค์มาใช้ในการสร้างสันติภาพ ดังเช่นในงานของ Faurey & Kerr (2020) ที่ได้ศึกษาบทบาทขององค์กรภาคประชาสังคมและกลุ่มเยาวชนในบอสเนียและเฮอร์เซโกวีนา ในนามของศูนย์วิจัยหลังความขัดแย้ง โดยใช้งานศิลปะและวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นวิธีการแสวงหาเป้าหมายหลักของสันติภาพและการสมานฉันท์หลังจากที่ประเทศเคยตกอยู่ในภาวะสงคราม มีการส่งเสริมให้เยาวชนใช้การสื่อสารทั้งสื่อภาพ สื่อดิจิทัลในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาสังคมในบอสเนีย การอบรมนักข่าวพลเมืองเพื่อทำหน้าที่สื่อสารและรับมือกับข่าวสารที่สร้างความแตกแยก การพัฒนาศักยภาพของเยาวชนนักกิจกรรมทางสังคมในการสร้างสรรค์เนื้อหา เช่น ภาพถ่าย งานวรรณกรรม การแสดง

1.5 ศักยภาพของนักสื่อสารเชิงสร้างสรรค์คือทรัพยากรสันติภาพ

หนึ่งในข้อเสนอแนะทางการสร้างสันติภาพของ Lederach (1997) คือ การมีทรัพยากรทางสังคมวัฒนธรรม (Sociocultural Resources) ได้แก่ (1) การส่งเสริมบทบาทและศักยภาพของคนทำงานด้านการสร้างสันติภาพในระดับกลาง เช่น องค์กรพัฒนาเอกชนหรือองค์กรภาคประชาสังคม เพื่อให้สามารถเป็นตัวเชื่อมต่อระหว่างผู้เกี่ยวข้องกับการสร้างสันติภาพในระดับบน เช่น คู่ขัดแย้งหรือรัฐ กับประชาชนในระดับชุมชน และ (2) การสร้างทรัพยากรทางวัฒนธรรม (Cultural Resources) ซึ่งหมายถึงการส่งเสริมบทบาทของกลุ่มหรือองค์กรที่ทำงานเชิงวัฒนธรรมให้สามารถใช้ทรัพยากรนี้เป็นตัวขับเคลื่อนหรือหนุนเสริมกระบวนการสร้างสันติภาพ ซึ่งการวิจัยนี้พบว่า

1.5.1 นักสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ ไม่ว่าจะเป็นศิลปิน นักออกแบบ นักกิจกรรมทางสังคม ผู้ผลิตสื่อ นักแสดง นักดนตรี มีความสามารถในการกำหนดรูปแบบการนำเสนอที่เข้าถึงได้ง่ายและมีพลัง เป็นการเปิดพื้นที่ใหม่ของ

การสื่อสารที่เป็นพื้นที่ของการแสดงออกทางความคิดเชิงนามธรรม ความรู้สึก ความหวังและความฝัน ดังคำกล่าวของกลุ่ม Subper ที่ว่า “เป็นการทำเรื่องที่สลับซับซ้อนให้มันง่าย” ผ่านเครื่องมือที่หลากหลาย เช่น ภาพจิตรกรรม งานศิลปะร่วมสมัย ศิลปะจัดวาง งานกราฟฟิก หรือ แอนิเมชัน

1.5.2 นักสื่อสารเชิงสร้างสรรค์มีความสามารถในการเลือกใช้ช่องทางการสื่อสารที่เข้าถึงผู้รับสาร/กลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การใช้ช่องทางการสื่อสารออนไลน์ที่เข้าถึงเยาวชนคนรุ่นใหม่ ผ่านภาพยนตร์สั้นของดารานายก งานสร้างสรรค์เนื้อหาของ Baewalk และกลุ่มนักศึกษาในมหาวิทยาลัย หรือตัวอย่างงานกิจกรรมทางวัฒนธรรมของ The Looker ที่สามารถเชื่อมต่อพื้นที่การสื่อสารเชิงสร้างสรรค์แบบออฟไลน์กับพื้นที่ออนไลน์เข้าด้วยกัน

1.5.3 นักสื่อสารเชิงสร้างสรรค์มีความสามารถในการสร้างการมีส่วนร่วมด้วยกิจกรรมที่หลากหลาย ใกล้ชิดกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมกลุ่มย่อยหรือชุมชน ผ่านภาษาที่เข้าถึงคนรุ่นใหม่ ผ่านเครื่องมือของการเปิดพื้นที่การสนทนาในสื่อสังคมออนไลน์ กิจกรรมการรณรงค์ส่งสารเชิงบวก เช่น The Looker ใช้ความรู้เรื่องวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นกุญแจที่ไขไปสู่การเชื่อมประสานคนในพื้นที่ได้ เพราะมีจุดร่วมเดียวกันและไม่แบ่งแยกความเป็นชนชาติใด หรือการใช้พื้นที่ศิลปะของ Patani Artspace ให้เป็นพื้นที่ของการพบปะ การปะทะสังสรรค์ทางความคิดและปัญญาที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่กำลังเผชิญหน้าอยู่

1.6 ข้อจำกัดและสิ่งท้าทายของนักสร้างสรรค์เพื่อสันติภาพ

โจทย์สำคัญของการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในที่นี้ก็คือ จะทำอย่างไรจึงจะสร้างคุณภาพของเครือข่ายที่สามารถสร้างจินตภาพร่วม (Collective Imaginary) อัตลักษณ์ร่วม (Collective Identity) และค่านิยมร่วมเกี่ยวกับสันติภาพ (Mutual Value of Peace) ให้เกิดขึ้นได้ (Castells, 2009; Treré, 2019) การวิจัยนี้จึงพบว่า ข้อจำกัดสำคัญของการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์เพื่อสันติภาพก็คือ การปิดกั้นความคิดและขาดเสรีภาพในการแสดงออก โดยเฉพาะเมื่อการแสดงออกนั้นกระทบต่อพื้นที่ทาง

ความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ และโครงสร้างอำนาจที่มีอยู่เดิม ไม่ว่าจะเป็นอำนาจจากเจ้าหน้าที่รัฐหรือผู้นำศาสนา บางครั้งผลงานของศิลปินจึงถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักหรือถูกห้าม แต่ศิลปินก็ยังคงยืนหยัดสร้างสรรค์ผลงานในพื้นที่เฉพาะของตน (Artist 1, Personal Communication, November 9, 2021; Artist 2, Personal Communication, May 12, 2002)

ข้อเสนอทางออกหรือการปรับตัวของศิลปินและนักสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ในการศึกษานี้ก็คือ 1) บางครั้งศิลปินอาจนำเสนองานแบบไม่ปรากฏชื่อ (Anonymous Work) 2) การเริ่มต้นสร้างสรรค์ผลงานและเผยแพร่ในวงเล็ก ๆ เฉพาะกลุ่ม 3) บางส่วนยังคงยืนหยัดในหนทางของตัวเอง และมองข้ามอุปสรรคหรืออำนาจคุกคามเหล่านั้น และเชื่อมั่นที่จะทำงานในแนวทางของตัวเองให้ดีที่สุด ซึ่งถือว่าเป็นการรักษา “สัจจะ” ทางความคิดของงานสร้างสรรค์ และ 4) แสวงหาเพื่อนให้มากขึ้น ทำงานร่วมกันเป็นเครือข่ายโดยมีพื้นที่ว่างที่อิสระและไม่จำเป็นต้องหาข้อสรุป

ข้อเสนอดังกล่าวสอดคล้องกับข้อสรุปแนวปฏิบัติที่ดีในการสื่อสารงานสร้างสรรค์ในบอสเนียและเฮอร์เซโกวีนาของ Fairey & Kerr (2020) คือ ศิลปินและนักสื่อสารต้องมีความยืดหยุ่น ปรับตัวได้ตลอดเวลา ผลงานสร้างสรรค์ควรอิงอยู่กับบริบทท้องถิ่นที่ทำให้สร้างการมีส่วนร่วมได้มากขึ้น พื้นที่การสื่อสารงานสร้างสรรค์ควรเป็นพื้นที่ที่เสรีแต่ก็สามารถโอรับความแตกต่างหลากหลายเข้าไว้ได้ และการทำงานในแบบเครือข่าย

เช่นเดียวกับข้อเสนอตัวแบบการสื่อสารสาธารณะในการแปรเปลี่ยนความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ของ กุสุมา ภูใหญ่และคณะที่นักกิจกรรมเคลื่อนไหวในพื้นที่ควรพัฒนาศักยภาพการสร้างสรรคเนื้อหา ทักชะการเล่าเรื่อง การผสมผสานเทคโนโลยีการสื่อสารกับการสร้างเครือข่ายนักกิจกรรมทั้งในระดับแนวราบและข้ามประเด็น/ข้ามพื้นที่ เพื่อให้พื้นที่ของความคิดสร้างสรรค์มีพลังและนำพาผู้คนก้าวพ้นจากมุมมองเดิม ๆ ที่เคยถูกปิดกั้นด้วยความขัดแย้งและความรุนแรงในอดีตร่วมกัน (Kooyai et al., 2020)

2. แก่นสาระ รูปแบบ และแนวทางการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์เพื่อ แปรเปลี่ยนความขัดแย้งและสร้างสันติภาพ

รูปแบบของสื่อสันติภาพและการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ในสังคมพหุวัฒนธรรมชายแดนใต้ งานศิลปะมีองค์ประกอบสำคัญคือแก่นสาระและรูปแบบ (Essence and Form) การวิจัยนี้จึงพิจารณาถึงเนื้อหาและรูปแบบของสื่อสร้างสรรค์ที่แตกต่างกันไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของนักสื่อสารและผู้รับสาร ดังนี้

2.1 แก่นสาระกับความคิด (Essence and Idea) ในงานสร้างสรรค์

ประเด็นการพัฒนาเนื้อหาสารของกลุ่มเยาวชนคนหนุ่มสาว การวิจัยนี้เริ่มต้นด้วยการสำรวจความคิด มุมมองต่อตนเองของเยาวชน ซึ่งพบว่า เยาวชนมีความตระหนักถึงอัตลักษณ์ของตนเอง และมีมุมมองต่อสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ในเชิงบวก แม้ว่าพวกเขาจะทราบดีว่าปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ยังคงดำรงอยู่ก็ตาม แต่พวกเขาก็ยังตระหนักว่าการยอมรับความแตกต่างความหลากหลายทางด้านภาษา ชาติพันธุ์ ศาสนาและวัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญ พวกเขาต้องการอนาคตในการศึกษาและอาชีพการงานที่ดี และพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความเข้าใจด้วยการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ (Focus Group Discussion, December 12, 2020) ผลการศึกษายังสอดคล้องกับงานศึกษาของ Susaro and Padungpong (2019) ที่พบว่า ผลงานศิลปะเพื่อสันติภาพจังหวัดชายแดนใต้ของเยาวชนระดับอุดมศึกษาในพื้นที่สะท้อนถึงเรื่องราววิถีชีวิตของผู้คน นำเสนอความสุข ความงามและความหลากหลายทางวัฒนธรรมผ่านกระบวนการพัฒนาทักษะด้านศิลปะของเยาวชนและความคิดสร้างสรรค์ด้านสันติภาพ และการเปิดพื้นที่แลกเปลี่ยนประสบการณ์และถกเถียงแลกเปลี่ยนถึงความคิดเชิงสันติ ในด้านการพัฒนาคุณลักษณะของเยาวชนพบว่า กิจกรรมด้านศิลปะทำให้เยาวชนมีความยึดมั่นในหลักคุณธรรม มีความกล้าหาญ มั่นใจ อดทน และสุขุม (Susaro and Padungpong, 2019)

ในด้านมุมมองต่อสันติภาพอันเป็นแก่นสาระของงานสร้างสรรค์ พบว่า ศิลปินและกลุ่มนักสื่อสารเชิงสร้างสรรค์มองเห็นสันติภาพคือ “เสรีภาพ” สำหรับนักสื่อสารรุ่นใหม่ เช่น กลุ่มดารานายู พวกเขาบอกว่า สันติภาพคือโอกาส

ที่จะได้สื่อสาร ได้พูดด้วยภาษาใด ๆ ก็ตาม การแต่งกาย งานศิลปะหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรม การยอมรับกันและกันถึงสิ่งที่เขาหรือพวกเขาเป็นนั้นก็สะท้อนถึงการมีอยู่ของสันติภาพในสังคมเช่นเดียวกัน (Daranayu 1, Personal Communication, February 1, 2022)

เช่นเดียวกับมุมมองของ The Looker ที่อธิบายว่า การที่ชีวิตเข้าสู่โหมดปกติ การได้อิสระในการคิด การได้แสดงออก มีพื้นที่ในการไม่ถูกกลืนรอนสิทธิ์เหล่านี้มันคือ “พื้นที่สันติภาพ” แต่ในบางครั้งคำว่าสันติภาพถูกใช้ให้เป็นสิ่งที่น่ากลัว เช่น ในอดีตหากตั้งชื่อการจัดกิจกรรมที่มีคำว่าสันติภาพ คนทั่วไปนึกถึงเจ้าหน้าที่ของรัฐ นึกถึงคู่ขัดแย้ง เพราะสันติภาพในอดีต เป็นภาพที่มากวนกับความขัดแย้งและการต่อสู้กันเพื่อหาผู้แพ้และผู้ชนะ The Looker จึงเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่พยายามสร้างชุดความหมายใหม่ของคำว่า “สันติภาพ” ที่ไม่ได้มาจากส่วนบน แต่ต้องสร้างขึ้นมาจากคนธรรมดาสามัญซึ่งเป็นส่วนล่าง (The Looker, Personal Communication, January 18, 2021) มุมมองดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดของ Lederach ที่เน้นเป็นอย่างยิ่งว่า การทำความเข้าใจกระบวนการสร้างสันติภาพ ไม่จำเป็นต้องมองไปที่สันติภาพจากส่วนบนเสมอไป (Top-down Approach) แต่ควรเป็นการสร้างจากมุมมองส่วนล่าง (Bottom-up Approach) ด้วยการตั้งคำถามต่อบทบาทของผู้คนสามัญว่าจะสามารถทำอะไรได้บ้างในกระบวนการสร้างสันติภาพนี้ เพราะประชาชนธรรมดานั้นมีความชอบธรรมในการเป็นผู้ “เปลี่ยนผ่านความขัดแย้ง” (Conflict Transformation) ด้วยการแสดงพลังร่วมกันแสวงหาทางออก รวมถึงการทำหน้าที่เป็น “โครงข่ายนิรภัยเพื่อหนุนเสริมกระบวนการสันติภาพ” (Safety Net for Peacebuilding) ให้ดำเนินไปอย่างราบรื่น (Lederach, 1997)

นอกจากนี้ ประเด็นอัตลักษณ์ ถูกนำเสนอในงานสร้างสรรค์ของกลุ่มต่าง ๆ อย่างโดดเด่นที่สุด เนื่องจากหนึ่งในสาเหตุรากเหง้าของความขัดแย้งรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็คือ ความรู้สึกถูกกดทับทางอัตลักษณ์ของชาวมลายูมุสลิม ทั้งอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ศรัทธาความเชื่อ เพศสภาพ และความเป็นพลเมือง (Engvall & Ropers, 2020; Yahprung, 2022)

แนวทางการพัฒนาเนื้อหาสารในประเด็นอัตลักษณ์จากการวิจัยนี้ พบว่า การแสดงออกเชิงอัตลักษณ์มีตั้งแต่วิธีการใช้ภาษาในการสื่อสารและผลิตผลงานสร้างสรรค์ การแสดงถึงเรื่องราววิถีชีวิตและวัฒนธรรมมลายู การเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และภาพสะท้อนอุปนิสัยใจคอของผู้คนผ่านภาพวาดศิลปะ ศิลปสารคดีหรือหนังสือ ลวดลายศิลปะท้องถิ่นในงานออกแบบ และการแต่งกายในชุดประจำถิ่นที่สื่อสารผ่านภาพถ่ายในสื่อสังคมออนไลน์ แต่อย่างไรก็ตาม ในอีกด้านหนึ่งของเนื้อหาสารประเด็นอัตลักษณ์ ความรู้สึกปิดกั้นหรือกดดันทางอัตลักษณ์ยังคงมีอยู่ผ่านงานสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ด้วยเช่นกัน

การกระตุ้นให้ขบคิดถึงปัญหาความสัมพันธ์เชิงอัตลักษณ์กับนิยามของความเป็นไทยที่ยังดำรงอยู่ในสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ สะท้อนอย่างเด่นชัดในงานสร้างสรรค์ของศิลปินแห่ง Patani Artspace เริ่มต้นจากประสบการณ์ตรงในการแสดงผลงานศิลปะของเขาในช่วงแรกของการทำงานประเด็นนี้ ที่ถูกขอให้เปลี่ยนชื่อและเพิ่มคำว่า “ไทย” เข้าไป ทำให้เขามองว่า ในสังคมยังมีความหวาดระแวงตลอดเวลา ผู้มีอำนาจมองเขา “เป็นอื่น” และมีอคติ ในที่สุดความคิดของเขาก็ยิ่งชัดเจนขึ้นในการสื่อสารอัตลักษณ์มลายูปาตานีที่เป็นตัวตนของเขาในผลงานตั้งแต่ปีพ.ศ. 2554 เป็นต้นมา (Artist 1, Personal Communication, November 9, 2021)

เช่นเดียวกับนักออกแบบแห่ง Subper ที่ได้สะท้อนประสบการณ์ของเขาเมื่อครั้งไปเรียนต่อระดับปริญญาโทที่กรุงเทพฯ การต้องมีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนต่างถิ่น ต่างวัฒนธรรม ทำให้อัตลักษณ์ของเขายิ่งชัดเจนมากขึ้น นั่นคือ “ความเป็นเด็กสามจังหวัด คือ Originality (ต้นฉบับ)” และผลงานของเขาเป็น Original Design นี่คือการยืนยันตัวตนของเขา (Graphic Designer 1, Personal Communication, November 24, 2021)

จากกรณีดังกล่าว เราจะเห็นทั้งรูปแบบของการประนีประนอม การต่อรอง และการต่อสู้เชิงอัตลักษณ์ผ่านงานสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ เนื่องจากพื้นที่ของการสื่อสารได้เชื่อมโยงกับความสัมพันธ์ระหว่างตัวเอง (Subject) กับ “คนอื่น” และพื้นที่ที่สะท้อนถึงความผูกพันต่อตัวเองในการสื่อสารกับโครงสร้างเชิงสถาบันที่ทำให้ปัจเจกบุคคลเข้ามาเชื่อมต่อและผูกพัน (Engagement) กับสังคม

ตัวอย่างเช่น ความรู้สึกถึงความเป็นพลเมือง หรือความผูกพันทางศรัทธาความเชื่อ ความสัมพันธ์ดังกล่าวจึงจำเป็นต้องอาศัยการสื่อสารในฐานะที่เป็น “กระจกสะท้อนสังคม” (Social Mirror) (Lamizet, 2002)

เช่นเดียวกับการตีความสัมพันธ์ระหว่างอัตลักษณ์เดียวกับอัตลักษณ์ร่วม ที่สะท้อนให้เห็นผ่านผลงานสร้างสรรค์ของศิลปิน Free Hand Painting แนวฟังก์ การแสดงออกทางอัตลักษณ์เดี่ยวของบุคคลผ่านสไตล์การวาดภาพที่อิสระ แสดงออกอารมณ์ผ่านการใช้สีและลายเส้น และแนวคิด “ความไม่สมบูรณ์แบบ” ในตัวผลงานศิลปะ ในขณะเดียวกัน ตัวของเขาเองที่เป็น “คนในพื้นที่” ก็กำลังแสดงออกถึงอัตลักษณ์ร่วม (Collective Identity) ด้วยเช่นกัน โดยผ่านการเผยแพร่ผลงานบนเสื้อ T-Shirt และช่องทางสื่อ Instagram (goodboys.playground) ความสัมพันธ์ระหว่างอัตลักษณ์สองลักษณะดังกล่าว เป็นในลักษณะที่เกี่ยวข้องกันเชื่อมโยงกัน (Artist 2, Personal Communication, May 12, 2022)

2.2 รูปแบบของสื่อสันติภาพและการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์

ภาษา สไตล์ และช่องทางการสื่อสารของแต่ละกลุ่มที่ศึกษามีลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างกันไป ดารานายู (Muslimited) ใช้ภาษามลายูถิ่นปาตานีเป็นเครื่องมือหลักในการสื่อสาร แต่จะมีซับไตเติ้ลภาษาไทยกำกับไว้เฉพาะสื่อประเภทละครและหนังสือเพื่อสื่อสารกับผู้รับสารที่ต่างวัฒนธรรมกัน ส่วนสื่อรูปแบบอื่น เช่น โปสเตอร์จะไม่มีการแปลภาษาไว้ เพื่อสื่อสารกับโลกมลายูทั้งในพื้นที่และประเทศเพื่อนบ้านคือมาเลเซียและอินโดนีเซีย (Daranayu 1, Personal Communication, February 1, 2022) ขณะที่กลุ่มนักศึกษา “Let us talk มาซี แหล่งกันใหม่” จากมหาวิทยาลัยฟาฏอนี ได้นำเสนอบทสนทนาและวัฒนธรรมมลายูและภาษาถิ่นใต้เพื่อเชื่อมโยงความเข้าใจกันระหว่างผู้คนจากวัฒนธรรมมลายูและวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ (Focus Group Discussion, December 12, 2020)

สำหรับรูปแบบการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ หากวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดด้านองค์ประกอบการสื่อสาร พบว่า

2.2.1 การใช้รูปแบบการนำเสนอด้วยข้อความที่มีความหมายประทับใจ มีเสน่ห์ ให้แง่คิด เช่น การเคลื่อนไหวกิจกรรมเฝ้ามองเมืองของ The Looker หรือการสื่อสารของเยาวชนจากมหาวิทยาลัยฟาฏอนีและมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี กลุ่ม Run away from conflict เดินหน้าบนความแตกต่าง หรือกลุ่ม The Food Talk เสวนารสชาติของชีวิต (Focus Group Discussion, December 12, 2020)

2.2.2 การใช้ภาษามลายูเป็นเครื่องมือในการเข้าถึงคนรุ่นใหม่และยืนยันอัตลักษณ์ท้องถิ่นของตน เช่น กลุ่มดารานายู (Muslimited)

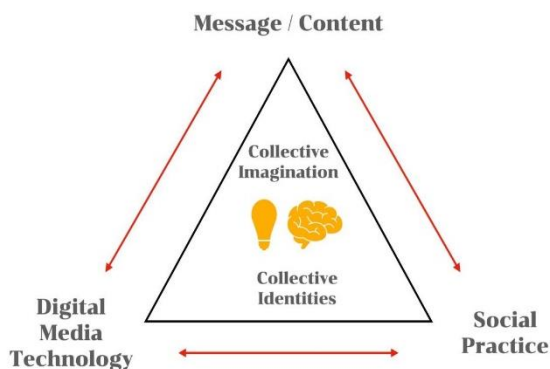
2.2.3 การใช้รูปแบบของสื่อ เช่น ภาพถ่ายและกราฟฟิก คลิปวิดีโอสั้น การจัดแสดง Flashmob กิจกรรมสนทนา การจัดนิทรรศการของชุมชนหรือเมือง การประกวดผลงานสื่อสร้างสรรค์ กิจกรรมการรณรงค์ผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ เช่น การรณรงค์การส่งสารเชิงบวกของกลุ่มเยาวชน “Paehae Standing” (Focus Group Discussion, December 12, 2020)

2.2.4 การเปิดพื้นที่หรือวงเสวนาน้ำชา แลกเปลี่ยน พูดคุยความคิดในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องของ The Looker ที่พบว่า “ความรู้เรื่องวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น” คือ ภัยคุกคามที่สามารถเชื่อมประสานคนในพื้นที่ได้ เพราะมีจุดร่วมเดียวกัน และไม่แบ่งแยกความเป็นชนชาติใด (The Looker, Personal Communication, January 18, 2021)

2.2.5 การใช้พื้นที่ศิลปะ (Artspace) ให้เป็นพื้นที่ของการพบปะและการปะทะสังสรรค์ทั้งในทางสุนทรียภาพ ทางความคิดและปัญญา ที่ส่วนหนึ่งนำไปสู่การเคลื่อนไหวรณรงค์ในทางสังคมเพื่อส่งเสียงเรียกร้องให้มีการแก้ไขปัญหา เช่น งานแสดงศิลปะและกิจกรรมของ Patani Artspace (Artist 1, Personal Communication, November 9, 2021)

ข้อสรุปดังกล่าว เมื่อวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ เพื่อสันติภาพจะเห็นได้ว่า “คุณภาพของการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์คือคุณภาพของการคิด” (Marin, 2013) ผลลัพธ์ของการสื่อสารด้วยวิธีการแบบสร้างสรรค์ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ คือ การเกิดกิจกรรมสร้างสรรค์ที่ “ทุกคน” มีส่วนร่วมตั้งแต่การคิด พุดคุย แลกเปลี่ยน ออกแบบและสื่อสารกิจกรรมสู่สาธารณะ มี “พื้นที่กลาง” ที่แต่ละคนที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นทางภาษา หรือศาสนา สามารถอยู่ด้วยกัน คุยกันและแลกเปลี่ยนกันได้อย่างเสรี และเปิดพื้นที่ของสันติภาพที่เสรี สอดคล้องกับข้อสรุปของ Cynthia Cohen (n.b.) ที่ว่า “ความคิดสร้างสรรค์ทำให้เราจินตนาการถึงสิ่งที่ยังไม่มีให้เป็นไปได้ ทำให้เราจินตนาการถึงประสบการณ์ของผู้อื่น ถึงอนาคตที่แตกต่าง ยุติธรรมกว่า รุนแรง น้อยกว่าสภาพปัจจุบันที่ช่วยให้เราสามารถเพิ่มเติมสิ่งที่ดูเหมือนแตกต่างออกไป เข้าไว้ในความสัมพันธ์ที่มีความหมายและสวยงาม”

ในอิทธิพลของสื่อออนไลน์และเทคโนโลยีการสื่อสารต่อการเคลื่อนไหวทางสังคม คนรุ่นใหม่มีศักยภาพและรู้จักใช้ช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย สื่อสังคมออนไลน์ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างจินตนาการร่วม (Collective Imagination) และอัตลักษณ์ร่วม (Collective Identity) เพื่อสร้างความเคลื่อนไหว และเปลี่ยนแปลงทางสังคม อาจกล่าวได้ว่า ในงานวิจัยนี้ได้พบส่วนประกอบสำคัญในการศึกษาบทบาทของสื่อดิจิทัลหรือสื่อออนไลน์ ในที่นี้ก็คือ “เทคโนโลยีการสื่อสารดิจิทัล” ภายใต้ความสัมพันธ์เชิงระบบนิเวศแบบสื่อสมัยใหม่ “เรื่องราวหรือเนื้อหา” (สาร) และ “ปฏิบัติการทางสังคม” (ดังในภาพที่ 2) ทั้งสามองค์ประกอบนี้ ได้เริ่มเข้ามาหลอมรวมกันและเป็นตัวสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์และกำหนดทิศทาง รวมทั้งผลลัพธ์ของการเปลี่ยนแปลง (Treré, 2019)

ภาพที่ 2 องค์ประกอบของสื่อดิจิทัล ในฐานะเครื่องมือในการสร้างจินตนาการร่วม (Collective Imagination) และอัตลักษณ์ร่วม (Collective Identity)

2.3 ด้านสไตล์การนำเสนอสารของกลุ่มต่าง ๆ พบว่า The Looker เป็นตัวอย่างกรณีศึกษาที่เน้นการนำเสนอสไตล์ของคนรุ่นใหม่ ผ่านกิจกรรมสร้างสรรค์ในชุมชน เช่น การจัดงานเทศกาลดนตรีและอาหาร (ฉ่ำเฟสติวล) เมื่อ 6-8 พฤศจิกายน 2563 ณ หาดวาสุกรี อ.สายบุรี จ.ปัตตานี งานนี้เป็นการรวบรวมกิจกรรมของคนรุ่นใหม่ที่หลากหลาย เช่น การเดินทาง การจัดแคมป์ การจัดแสดงดนตรีโดยนักดนตรีสมัครเล่นและเยาวชนที่รักการเล่นดนตรี การออกร้านขายอาหารท้องถิ่นมลายู กิจกรรมดังกล่าวทำให้เกิดพื้นที่ของการพบปะกันและสะท้อนถึงชีวิตธรรมดาที่สามารถสร้างขึ้นได้ในพื้นที่หากเรามีสันติภาพ (The Looker, Personal Communication, January 18, 2021) เช่นเดียวกับกิจกรรมการสื่อสารเรื่องเล่าเมืองยะลาและการนำเสนอภาพตัวอักษร (Typography) แนวคลาสสิกที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในป้ายร้านค้าในเมืองยะลาของเพจ Baewalk (Media Creator, Personal Communication, May 12, 2022)

สไตล์การนำเสนอสาร สะท้อนได้จากการแสดงออกทางศิลปะและการออกแบบ ศิลปินของ Patani Artspace และศิลปินแนวมลายูฟังก์ goodboys.playground เป็นรูปธรรมของการนำเสนอสไตล์ที่เด่นชัด เนื้อหา

ที่สื่อสารผ่านงานศิลปะที่ยืนยันถึงอัตลักษณ์ วิถีชีวิต ด้วยภาษาของ “คนใน” (Emic View: Insider View) ของศิลปินแห่ง Patani Artspace การตั้งคำถามถึงความสัมพันธ์เชิงอัตลักษณ์ของตัวเองกับความเป็นไทย ได้กระตุ้นให้ผู้เสพงานศิลปะคิดและวิพากษ์ ขณะที่สไตส์ศิลปะแนวฟังก์ สะท้อนถึงการยืนยันแนวคิดเรื่อง “ความไม่สมบูรณ์แบบ” ผ่านการทำลายขอบของความงามในทางศิลปะแบบกระแสหลัก ทำให้งานของเขาโดดเด่นและแปลกตา สามารถเข้าถึงความรู้สึกของผู้เสพงานที่ชอบแนวศิลปะแบบร่วมสมัย

อีกกรณีหนึ่งที่น่าสนใจ คือ สไตส์การนำเสนอของกลุ่มนักออกแบบกราฟฟิก Subper ที่สร้างสรรค์งานออกแบบกราฟฟิกที่มีเอกลักษณ์และผสมผสานความเป็นสมัยใหม่และอัตลักษณ์มลายูเข้าไว้ด้วยกัน ในขณะเดียวกันผลงานของเขาก็ถือเป็นอาชีพ สร้างงาน สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับพื้นที่นี้ได้ด้วย การตัดสินใจที่จะทำงานในพื้นที่มากกว่าจะทำงานในบริษัทที่เมืองหลวงเป็นตัวอย่างของคนรุ่นใหม่ที่ยังมีความหวังและเชื่อมั่นต่อศักยภาพของคนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ “ใครจะหาปลาได้ดีกว่าชาวเลในพื้นที่นั้น ๆ ใช่มั้ยล่ะ เราแหละรู้แหล่งจับปลาดีกว่าเพื่อน” (Graphic Designer 1, Personal Communication, November 24, 2021)

รูปธรรมของการนำแนวคิดเรื่องความสร้างสรรค์มาใช้ในการสร้างสันติภาพนั้น การวิจัยพบว่า ทุกกลุ่มนักสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ให้ความสำคัญที่การสร้างปฏิสัมพันธ์ของผู้คนในระดับบุคคลและชุมชน ให้ความสนใจแนวทางที่ผู้คนในระดับชุมชนได้พยายามในการธำรงรักษาสันติภาพและเสถียรภาพทางสังคม เช่นเดียวกับงานศึกษาการสร้างสันติภาพเชิงสร้างสรรค์ในประเทศอินโดนีเซียของ Bräuchler และการศึกษาในโซมาเลียและโมซัมบิกของ Lederach รูปแบบการสื่อสารดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดการสร้างสันติภาพด้วยการใช้ทรัพยากรทางสังคมวัฒนธรรม (Sociocultural Resources) และทรัพยากรทางสังคมเศรษฐกิจ (Socioeconomic Resources) ของ Lederach ที่ใช้ต้นทุนวัฒนธรรมทั้งด้านภาษา สไตส์ และความรู้เป็นเครื่องมือสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ข้ามวัฒนธรรมของผู้คนที่แตกต่างกัน รวมทั้งการเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจในพื้นที่นี้ (Bräuchler, 2022; Lederach, 1997)

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การทำความเข้าใจแก่นสาระและรูปแบบการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ในการแปรเปลี่ยนความขัดแย้งและสร้างสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้จำเป็นต้องอาศัยกรอบการมองที่แตกต่างไปจากทฤษฎีการสื่อสารโดยทั่วไป และแนวคิดการสร้างสันติภาพจากส่วนบนซึ่งมักจะเป็นกลุ่มผู้นำในความขัดแย้ง แต่ความขัดแย้งนั้นเกิดขึ้นอย่างมีเหตุผลและซับซ้อนกว่านั้น ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของมวลชนและภาวะผู้นำในระดับรากหญ้า (Grassroot Leadership) ที่ใกล้ชิดกับชุมชนท้องถิ่น (Lederach, 1997)

ข้อสรุปจากผลการศึกษา คือ กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ของศิลปินและนักสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ ในงานวิจัยนี้ แสดงให้เห็นถึงการสร้างโยโยงคนกลุ่มย่อยต่าง ๆ ในพื้นที่ของความสัมพันธ์ที่อยู่รอบนอกของศูนย์กลาง ดังที่ Lederach เรียกว่า วงเกลียวเสริม (Auxiliary Spirals)¹ (Lederach, 2005) ด้วยแก่นสาระ (Essence) ประเด็นเนื้อหาและรูปแบบการสื่อสารที่ใหม่และแตกต่าง

เราเห็นการใช้ความสร้างสรรค์ในการสื่อสารเพื่อเปลี่ยนแปลงผลกระทบทั้งในเชิงบวกและเชิงลบที่เกิดกับปัจเจกบุคคลอันเป็นผลมาจากความขัดแย้ง ดังจะเห็นได้จากผลงานศิลปะของกลุ่มศิลปิน Patani Artspace ที่กระตุ้นให้ผู้รับสารและสังคมได้ถูกคิดถึงรากเหง้าของปัญหาในพื้นที่ (ความเหลื่อมล้ำทางสังคม การปิดกั้นเสรีภาพในการแสดงออก และการละเมิดสิทธิมนุษยชน) แล้วหันมาพูดคุยถกเถียง และแสวงหาความร่วมมือในการลดผลกระทบเชิงลบจากความขัดแย้ง ซึ่งการพัฒนาความสามารถในการรับรู้สิ่งทั้งหลายได้ลึกซึ้งและไปไกลกว่าที่ตาเห็น ดังที่ Lederach เรียกว่า การปลุกให้ตื่น (Awakening) (Lederach, 2005)

---

¹ Lederach ได้อธิบายถึงการสร้างพื้นที่สัมพันธ์ของผู้คนในความขัดแย้งด้วยการเปรียบเทียบเหมือนโยโยงมด (Web) ผู้คนที่ปรารถนาสันติภาพจะต้องช่วยกันถักทอผืนโยโยงมดทั้งในแนวตั้งและแนวนอน สร้างจุดตัด จุดเชื่อมโยงขอบนอก (Outer Circle) วงเกลียวเสริม (Auxiliary Spirals) และจุดยึดหยุ่น (Elastic Capture Threads) เพื่อให้ทำให้เครือข่ายความสัมพันธ์มีความแข็งแรง และยืดหยุ่น (Lederach, 2005)

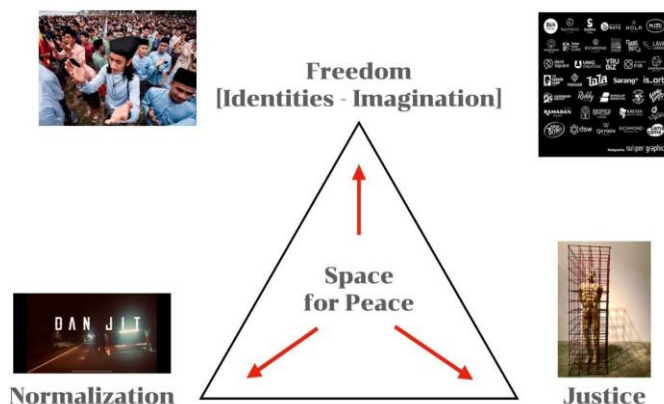
การใช้ช่องทางการสื่อสารที่หลากหลายและเนื้อหาเชิงสร้างสรรค์ ประเด็นใหม่ ๆ มีบทบาทในการสร้างศักยภาพการแสดงออกทางความคิดและการสร้างความหวังในอนาคตร่วมกัน เช่น หนังสือของกลุ่มดารานาย (Muslimited) กิจกรรมการสื่อสารผ่านสื่อสังคมของนักศึกษา และงานสร้างสรรค์เนื้อหาของ Baewalk การนำเสนอของนักสื่อสารเชิงสร้างสรรค์เหล่านี้ทำให้ผู้รับสารและสังคมตระหนักว่า เสรีภาพเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนเฝ้ารอ การยอมรับในอัตลักษณ์และการเคารพความแตกต่างเป็นสิ่งที่สังคมสามารถสร้างขึ้นมาได้จริง

กลวิธีการบอกเล่าเรื่องราวของเมืองและความสัมพันธ์ของผู้คนด้วยสื่อสร้างสรรค์ในกรณีของ The Looker ได้ช่วยเปิดพื้นที่ของการมีปฏิสัมพันธ์แบบต่อหน้า (Face-to-face Interactions) ของคนหนุ่มสาว และแสดงให้เห็นถึงความสามารถที่จะทำก่อเกิดสิ่งใหม่ด้วยมุมมองและวิธีการใหม่เพื่อยืนยันถึงชีวิต “ธรรมดา” ที่เป็นไปได้และฟื้นฟูสายสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้กลับคืนมา เช่นเดียวกับการสื่อสารอัตลักษณ์ผ่านงานออกแบบ เช่น กลุ่มนักออกแบบ Subper ผลงานสร้างสรรค์แนวฟังก์ของ Free Hand Painting ช่วยเปิดพื้นที่ของการยอมรับกันและกันในความแตกต่าง

กล่าวได้ว่า งานสร้างสรรค์ช่วยเพิ่มศักยภาพของบุคคลให้เติบโตทั้งทางกายภาพ อารมณ์ ทักษะคิดต่อความขัดแย้ง และจิตวิญญาณอันเป็นแก่นสาระของจินตธรรม (Moral Imagination) เพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาในกระบวนการสร้างสันติภาพ (Lederach, 1997; 2005)

นอกจากนี้ ในมิติเชิงโครงสร้างทางสังคมและโครงสร้างอำนาจ แม้ว่างานวิจัยนี้จะได้ศึกษาประเด็นนี้เป็นการเฉพาะ แต่ก็พอจะเห็นถึงอิทธิพลของโครงสร้างดังกล่าวที่ยังคงเป็นข้อจำกัดของการสร้างสรรค์ ดังจะเห็นได้จากเสียงสะท้อนของผู้ให้ข้อมูลในงานวิจัยนี้ที่มองว่าการปิดกั้นเสรีภาพในการแสดงออกด้วยเหตุผลด้านความมั่นคงหรือกรอบทางวัฒนธรรมยังคงมีอยู่ แต่ด้วยรูปแบบ (Form) และช่องทาง (Channel) ของการสื่อสารใหม่ ๆ ทำให้ศิลปิน นักสื่อสาร และนักกิจกรรมทางสังคมสามารถนำเสนอแก่นสาระ (Essence) ของตนออกมา

ได้อย่างสร้างสรรค์ สะท้อนถึงจินตกรรมที่ก้าวพ้นจากการมองความขัดแย้งอย่าง
สายตาสั้นหรือก้าวพ้นทางตันที่ถูกกำหนดโดยโครงสร้าง (Lederach, 2005)

ภาพที่ 3 แก่นสาระของสื่อเชิงสร้างสรรค์ชายแดนใต้ มีหัวใจอยู่เสรีภาพในการ
แสดงออกที่สัมพันธ์กับการขยายตัวของพื้นที่สันติภาพ

บทสรุปที่กล่าวมาข้างต้นนำไปสู่ข้อเสนอคือ ควรสนับสนุนพื้นที่แห่ง
เสรีภาพในการแสดงออกและการแสดงความคิด พื้นที่ของการวิจารณ์และรับฟัง
ได้ขยายตัวมากขึ้น ควรให้โอกาสให้คนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้คิดและ
ออกแบบอนาคตที่เป็นธรรมด้วยความสร้างสรรค์ และการสร้างการมีส่วนร่วม
และสนับสนุนกิจกรรมการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ให้เติบโตและเบ่งบาน (ดังภาพ
ที่ 3) เพราะนั่นจะเป็นสิ่งที่ยืนยันว่าสันติภาพในพื้นที่นี้ได้เกิดขึ้นแล้ว

เอกสารอ้างอิง

- Bräuchler, B. (2022). Creative Peacebuilding and Resistance in
Indonesia. *The Asian Pacific Journal of Anthropology*, 23(1),
1-19.
- Castells, M. (2009). *Communication and Power*. Oxford University
Press.

- Cohen, C. (n.d.). *Creative Approaches to Reconciliation*. Brandeis University. Retrieved June 6, 2022, from <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.498.4233&rep=rep1&type=pdf>
- Deep South Watch. (2023). Deep South Watch Incident Database. Retrieved April 25, 2023, from <https://deepsouthwatch.org/th>; <https://www.facebook.com/deepsouthwatch/photos/a.204695166210322/5863392020340580/>
- Engvall, A., & Ropers, N. (2020). The Southern Conflict and Its Transformation: An Overview. In A. Engvall et al. (Ed.), *Southern Thailand/Patani, Understanding the Dimensions of Conflict and Peace*. Peace Resource Collaborative (PRC).
- Fairey, T., & Kerr, R. (2020). What Works? Creative Approaches to Transitional Justice in Bosnia and Herzegovina. *International Journal of Transitional Justice*, 12, 142-164.
- Kooyai, K., Kai-nunna, P., Arttanuchit, J., & Chanakan, P. (2020). *Public Communication for Conflict Transformation in Peace Process of Thailand's Deep South Provinces*. (Research Report). Prince of Songkla University.
- Lamizet, B. (2002). *Politique et identité*. Presses Universitaires de Lyon.
- Lederach, J. P. (2005). *The Moral Imagination. The Art and Soul of Building Peace*. Oxford University Press.
- Lederach, J. P. (2003). *The Little Book of Conflict Transformation*. Good Books.
- Lederach, J. P. (1997). *Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies*. United States Institute of Peace Press.

- Marin, D. (2013). *The Creative Communication. Global Education Magazine: International Day of Democracy*. Retrieved August 21, 2021, from <http://www.globaleducationmagazine.com/creative-communication/>
- Muslimited. (2018). *Just Kidding SHORT FILM*. Retrieved July 14, 2022, from <https://www.youtube.com/watch?v=oSgpohqPm1Y>
- Nilaphatama, S. (2020). *Roles of people's media for violence negotiation in deep South Thailand's peace process* (Ph.D Thesis). National Institute of Development Administration.
- Peace Survey Academic Network. (2021). *Survey of People's Opinion on Peace Process in the Deep South: PEACE SURVEY 6*. (Report). Center for Conflict Studies and Cultural Diversity, Prince of Songkla University, Pattani Campus. Retrieved January 15, 2023, from <https://cscd.psu.ac.th/th/node/342>
- Peace Survey Academic Network. (2019). *Peace Survey: Voice of the People, Voice for Peace, Report for the Press Conference of Peace Survey 5*. (Report) Center for Conflict Studies and Cultural Diversity, Prince of Songkla University, Pattani Campus. Retrieved January 15, 2023, from <https://cscd.psu.ac.th/en/node/290>
- Pink, D. (2006). *A Whole New Mind – Why Right-Brainers Will Rule the Future*. Penguin-Putnam Inc.
- Susaro, R., & Padungpong, C. (2019). Arts of Peace for the Youths in the Three Southern Border Provinces. *Journal of*

Education, Prince of Songkla University, Pattani Campus,
(30)2 (May-August), 164-176.

Treré, E. (2019). *Hybrid Media Activism: Ecologies, Imaginaries, Algorithms*. Routledge.

Yahprung, M. I. (2022) State Multiculturalism and Multiculturalism of the Melayu Muslims: A case study of the dialogue on the Idea of Multiculturalism in Southern Thailand. *Journal of Islamic Studies*, 13(1), 228-253.